

EGY BUDAI KÖNYVNYOMDA FELÁLLÍTÁSÁNAK TERVE AZ 1689-IK ÉVBEN.

TAKÁTS SÁNDORTÓL.

A Buda visszafoglalását követő években Magyarországot egész Európában sűrűn emlegették. A nagy háború eseményei felénk terelvén az általános érdeklődést, nemcsak a diadalmas harcokról szóló tudósításokat kapkodták, hanem magának az országnak belső viszonyai iránt is mindenfelé nagy volt az érdeklődés. A nálunk harczoló külföldi vitézek, vagy a már letelepedett idegenek, kereskedők és tisztviselők lelkes hangon írogattak volt hazájukba a szép és termékeny Magyarországról, melyben — szerintök — a török kiűzése után új élet, új világ nyílik meg a vállalkozó és tetterre kész férfiak számára. Az ilyen csábító hírek és kedvező kilátások aztán sok olyan külföldit is hazánkba csaltak, a kiknek különben Magyarország talán soha eszükbe nem jutott volna.

Az általános érdeklődés hazánk iránt a tollforgató embereket is munkára ösztökélte. A Magyarországról szóló művek ugyanis nagy keresetre számíhattak. Az ilyen fajta munkák közül a legtöbb ismeretes, tehát csak olyanokat említünk e helyütt meg, a mik nyomtatásban meg nem jelentek. Ilyenek a többi között a híres *Tüzes* Gábor (Frater Angelus Gabriel Gautieri de Nizza) Magyarországról szóló munkái.¹ Ezek közül a »*Nova carta geographica totius coronae Hungariae ejusdemque descriptio*« című munka Magyarország földleírását adja a nyugati nemzetek számára. *Tüzes* Gáborral egyidőben *Müller* János Kristóf hadimérnök ugyancsak a fentebb említett hatás alatt Magyar-

¹ E munkák közül több a közös pénzügyi levéltárban, egy meg a bécsi udvari könyvtárban található.

ország földképének elkészítéséhez fogott. Ez a nagy munka csak 1707-ben készült el, amikor is *Müller* a négy nagy földképet magának a királynak is bemutatta. A Magyarországról és kapcsolt részeiről készült ezen földképek igen tetszettek a királynak, s így a magyar kamara 1707. szept. 1-én *Müller* mérnökkel és *Pfeffel* András s *Engelbrecht* Keresztély udvari rézmetszőkkel szerződést kötött a négy nagy földkép kiadása ügyében. A magyar kamara a rézmetszők támogatására 1000 rajnai forintot kötött le.¹

Magyarországnak külföldön való megismertetését tűzte ki célul *Heyll* Quirinus németbirodalmi könyvnyomtató is. Ő kegyelme — mint maga írja — sokat hallott a hatalmas Magyarországról (ueber das grosse und mächtige Königreich Ungarn), sógora, Franz *Bernhardin* von Buching, a ki Budán tüzérhadnagy volt, szintén sok szépet írt neki ez országról. Igen sok világi és egyházi férfiú is melegen ajánlotta neki a török iga alól megszabadult magyar földet, a hová oly sok derék német család vándorolt, és vándorol naponkint. Mindezen körülmények arra ösztökölték őt, hogy nagy és teljesen újonnan berendezett könyvnyomdájával és annak egész személyzetével *Budára* költözzék. A királyhoz intézett folyamodásában elmondja, hogy az ő célja Magyarországnak a tudományoknak és a művészeteknek előmozdítása. A legelső munka, a mit Budán ki akar adni: *Magyarország teljes leírása magyar, német és latin nyelven*. Arra kéri tehát Ő felségét, támogassa e nagy vállalatát évi 200 tallérral, s adjon neki privilegiumot (*»sub titulo Hungarische und Teutsche königliche Hofbuchdruckerei in Ofen«*), hogy ő és utódai békében üzhessék mesteriségüket, a mely valóságos szellemi kincse lesz e szép országnak!²

Heyll Quirinus ezen folyamodásához még egy iratot is csatolt. Ez az irás a következő címet viseli: »Sonderbahre Motiva des allerunterth. angebetenen Stipendii ad 200 Tall. zu Unterhaltung der neu offerirten Buchdruckerei in Ofen.« *Heyll* e mellékletben elmondja, hogy nyomdájának fönntartása évenkint 3—4000 tallérba kerül, s így méltán számíthat évi 200 tallérnyi támogatásra, annál inkább, mivel a közczélokot fogja szolgálni. A könyvek — írja — Magyarországnak igen drágák, ezért az

¹ Országos levéltár, Kamarához intézett levelek. (Itt van a szerződés is, Volkra átiratával együtt.)

² Közös pénzügyi levele. Hungarica 1689.

ifjuság legnagyobb része (»absonderlich die Teutsche Jugend«) minden tanítás nélkül növekszik fel. A pénzt a könyvekért Magyarországból a külföldre viszik. A Német birodalomban több könyvkötő-család mindenét eladván, Magyarországra akar költözni, ha ott kilátása volna a munkára. Ezek az ő nyomdája mellett elég munkát kapnának. *Van itt — írja Heyll — egy papírmalom-tulajdonos is, a ki hajlandó velem Magyarországra költözni.* Az ő vállalata az egész országnak jelentős hasznára fog válni. Magyarországot leírását (»in folio«) rézmetszetekkel fogom kiadni, s ez a munka egymaga sok ezer tallérba fog kerülni.¹

Heyll Quirinus nagyfontosságú ajánlata az udvarra semmi hatással sem volt. Az 1689. év november 2-án a budai kamarai adminisztrációhoz Augsburgból küldött rendelet világosan hirdeti ezt. A nevezett rendelet azt írja, hogy *Heyll* a könyvnyomtatásnak Budán való meghonosítására, és Magyarország leírásának magyar, német és latin nyelven való kiadására ajánlkozott évi 200 tallér támogatás mellett. »Wie nun zwar — írja a rendelet — in dem Ersten oder Vorhaben dieses Werkes kein sonderliches Bedenken ist: hingegen der gebetene jährliche Beytrag, zumahlen in perpetuum, hibey beschwerlich fallen will, und die Beschreibung, und Druckerey des Königreichs, bey den jetzigen Zeiten noch nit für rathsamb erachtet wird!« Ehhez a bölcs megjegyzéshez semmi kommentár sem szükséges. Azt azonban mégis megemlítjük, hogy az örökös tartományok leírásának kiadását nemcsak meg nem akadályozták, hanem jelentős összegekkel támogatták!

A budai kamarai inspector, *Werlein*, a fentebbi írásra 1689. november 22-én adta meg a kívánt választ. *Werlein* figyelmét az egész dologban csak az ragadta meg, hogy a felállítandó könyvnyomda számára a kamarai adminisztrációnak kellene az évi 200 tallért fizetni! S mivel ez a dolog sehogy sem volt inyére, felterjesztésében azt fejtegette, hogy pénz nincs, nem is lesz, s hogy a könyvnyomda felállítása még nagyon korai.²

Erre aztán Ő felsége 1690. jan. 5-én *Heyll* Quirinusként megadta a várva-várt feleletet. Az Augsburgban kelt császári

¹ Közös pénzügyi levele. Hungarica 1689.

² Ugyanott.

végzés (Kay. Verschaydungsdecret) azt írja, hogy pénz hiányában a kért támogatást meg nem adhatja. A könyvnyomtató műhely felállítása a közjóra nézve ugyan üdvösnek látszik, de a jelen körülmények között kissé mégis korai (»und scheine zwar die Sache dem gemeinen Wesen wohl anständig, jedoch pro moderno derselben Enden in etwas noch zu früe zu seyn«). Mindazonáltal, ha a jelzett nyomdát *Heyll* a saját költségén állítja fel, másféle (!) támogatásra mégis számíthat.¹

A budai könyvnyomtató, meg a papirmalom ügye ezzel eldőlt. A kamarai inspectio országos érdekű vállalatra nem akart 200 tallért adni akkor, amikor tisztviselői, a hivatalos iratok szerint, évenként ezreket és ezreket sikkasztottak és loptak.

1 Közös pénzügyi levele. Hungarica 1689.